

PETROL FİYATLARININ ULUSLARARASI VE ULUSAL ETKENLER IŞIĞINDA DEĞERLENDİRMESİ

Çark yurttaşta değil yurtdışına çalışıyor

Necdet PAMİR

Petrol Mühendisleri Odası
Enerji Politikaları Çalışma Grubu Başkanı

Son aylarda çeşitli nedenlerle yükselen petrol fiyatları, kaçınılmaz olarak ülkemizi de olumsuz etkiliyor. Birincil enerji tüketimimizde petrolün payı yaklaşık yüzde 29'dur. Tükettiğimiz petrolün yüzde 92'sini ithalata karşılayabiliyoruz. Petrol fiyatlarının artışı, sadece ham petrol ve petrol ürünleri faturamızı arttırmakla kalmıyor, aynı zamanda yüzde 98'ini ithal ettiğimiz doğalgaz faturamızı da yükseltiyor. Doğalgaz ise, birincil enerji tüketimimizin yüzde 33'ünü oluşturuyor.

lenmedik değerlere ulaşması, büyük paniğe neden oluyor. Bu gelişmelerin fiyatlar üzerindeki etkisinin ne boyuta varacağı ve ne kadar süreceği de ayrı bir endişe konusu... Petrol fiyatları, klasik arz ve talep dengelerinin dışında; jeopolitik etkenler, spekülasyonlar, yatırımların eksikliği, alternatif yakıtların varlığı veya yokluğu, üretici ülkelerdeki fiyat sübvansiyonları, vergi politikaları, mevsimsel etkenler, fırtına ya da kasırgalar, grev ya da lokavtlar gibi çok sayıda ve farklı parametreden etkilendiğinden, fiyat kestiriminde bulunmak kolay değil.

Petrol piyasaları ve Libya Faktörü

Dünya birincil enerji tüketi-

Hal dünyada günde yaklaşık 87 milyon varil petrol üretiliyor ve hemen hemen aynı miktar da tüketiliyor. Libya'nın petrol üretimi ise 1.6 milyon varil. Çatışmaların seyri ve şiddeti sürekli değişiyor ve bugün yapılabilecek bir değerlendirme kısa bir süre içinde geçersiz kalabiliyor. Buna karşın genel durum itibarı ile bakılacak olursa; çatışmalar sonucunda bu üretimin yarı yarıya düştüğünü söyleyebiliriz (Kuveyt Petrol Bakanı el-Sabah). Piyasalardan günde 800 bin varillik bir azalmanın, doğal olarak fiyatları yukarı yönde etkilemesi kaçınılmazdır. Ancak fiyatlar, piyasadan çekilen miktarla orantısız olarak, psikolojik faktör ve bunu körükleyen spekülasyonların etkisiyle, deyim yerindeyse çarpan etkisiyle artıyor. 1 Mart 2010'da varilli 77 dolar olan Brent petrolü, yaklaşık yüzde 50'lik artışla 10 Mart 2011'de 115 dolardan işlem görüyordu.

Piyasalar ne kadar hazırlıklı?

1973-1974 petrol krizinden ders çıkaran Uluslararası Enerji Ajansı (UEA), üye ülkelere bir yıl önce 90 günde tükettikleri kadar petrol stoku bulundurma zorunluluğu getirdi. Bu stok, bir kriz anında merkezi olarak piyasalara söz konusu stoklardan petrol arz edilmesini ve böylece hem eksikliğin giderilebilmesini hem de aşırı fiyatların "soğutulabilmesini" sağlamak için oluşturuluyor. Halen UEA'ya üye ülkelerin elinde sadece kamu kurumlarındaki petrol stokları toplamı 1.6

milyar varil. UEA'nın kriz yönetim sistemine göre, uygun görülecek miktarda petrolün ortak havuzdan piyasaya verilmesiyle, piyasaların rahatlaması hedeflenmiş durumda. UEA verilerine göre, sadece kamu petrol stoklarından verilecek günde 2 milyon varil düzeyindeki petrol, 24 ay süreyle yeterli oluyor. Dolayısıyla Libya petrolünün belli bir süre piyasalardan çekilmesi durumunda bile, fiziki açıdan bunu karşılayabilecek bir UEA kapasitesi mevcut.

Bunun yanı sıra OPEC'in elindeki yedek kapasite de önceki yıllara göre artarak günde 4.8 milyon varillik bir kapasiteye erişmiş durumda... Daha basit bir anlatımla, çoğu Suudi Arabistan'ın elinde olan bu yedek kapasite, UEA ile OPEC'in anlaşması durumunda, piyasalardan çekilen Libya petrolünü rahatça karşılayabilecek bir diğer kaynak. Sorun, bu konuda tarafların ne kadar samimi oldukları noktasında düğümleniyor. Fiyatların yüksek seyri, OPEC üyesi ülkelerin işine geliyor. Ancak bunun da bir sınırı var. O sınır da talebin ciddi oranda daralması ve OPEC satışlarının düşmesi... Her iki taraf da (OPEC ve UEA-yani OECD ülkeleri) diğerinin "fedakarlık" yapmasını istiyor.

Sonuç olarak Libya üretiminin belli bir süre devre dışı kalması, fiziki olarak karşılanabilir durumdadır ve fiyatların aşırı yükselmesinin asıl nedeni, psikolojik faktör ve spekülasyonla açıklanabilir.

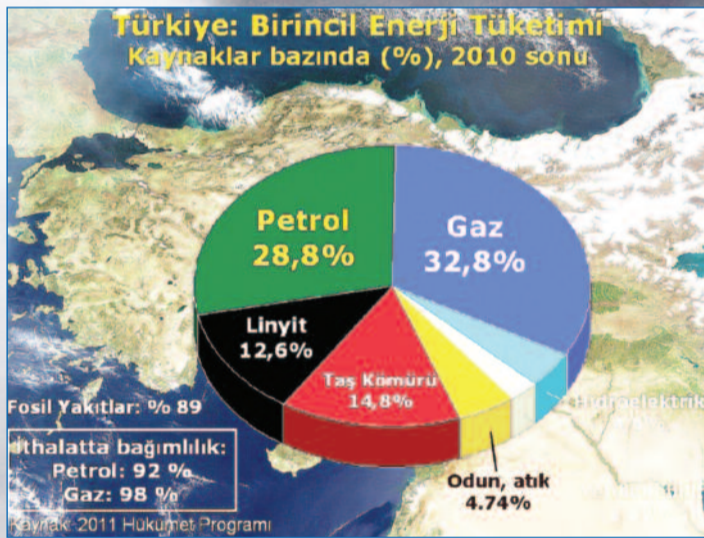
Bugüne kadarki en büyük üretim kaybının İran İslam Devrimi sırasında gerçekleştiğini ve Kasım 1978 ile Nisan 1979 arasında günde 5.6 milyon varillik bir "kayıp" olduğunu anımsamakta da kıyaslama açısından yarar var... Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında günde 4.3 milyon varillik, İran-İrak Savaşı sırasında ise 4.1 milyon varillik kayıp olmuştur.

Libya'daki son gelişmeler petrol fiyatlarını yükseltiyor. Uluslararası Enerji Ajansı üyesi ülkelerin zorunlu stokları ve üretici ülkelerin yedek kapasiteleri kullanılarak Libya benzeri krizlerin dengelenebilmesi olası. Ancak son bir yılda petrol 77 dolardan 115 dolara çıktı.

Bugüne kadarki en büyük üretim kaybının İran İslam Devrimi sırasında gerçekleştiğini ve Kasım 1978 ile Nisan 1979 arasında günde 5.6 milyon varillik bir "kayıp" olduğunu anımsamakta da kıyaslama açısından yarar var... Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında günde 4.3 milyon varillik, İran-İrak Savaşı sırasında ise 4.1 milyon varillik kayıp olmuştur.

Türkiye'de fiyat oluşumunun bileşenleri

Türkiye, AB ülkelerinin tümünden daha pahalı benzin ve mazot kullanan bir ülke konumunda... Bunun da temel nedeni, aşırı vergiler ve vergiden vergi alınması uygulaması... Kurşunsuz benzindeki fiyatların Euro/litre cinsinden karşılaştırması ve ülkemizdeki fiyatın fahişliği Grafik-1'de açıkça görülmektedir.

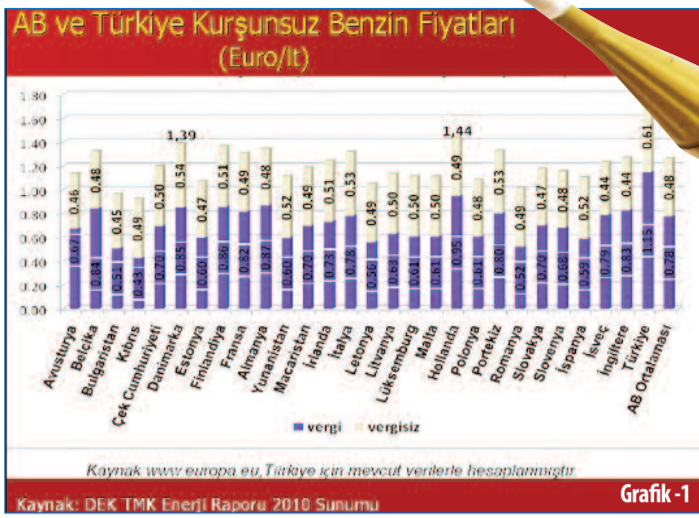

Petrol, petrol ürünleri, doğalgaz ve LPG faturamız, toplam ithalatımızın dörtte birine erişti.

Fiyat artışlarına neden olan genel etkenlerin yanı sıra son dönemde, özellikle Libya'da yaşanan gelişmelerin etkisiyle, artışın bek-

minde petrolün payı yaklaşık yüzde 35... Bu oranıyla, en çok kullanılan yakıt. Özellikle ulaştırma sektörünün başlıca yakıtı olduğundan, önümüzdeki yıllarda da ilk sırayı korumaya devam edeceği öngörülmüyor.

Grafik-1

Kurşunsuz benzindeki vergi oranları bakımından AB ülkelerinden açık ara önde olan ülkemiz, mazotta da İngiltere ile yarışmaktadır! (Grafik-2)

Kurşunsuz benzinde tüketiciye yansıyan fiyatlarda, petrolün ithal bedeli, rafinerinin proses maliyeti ve karı ile EPDK payını içeren rafineri çıkışı fiyatı, toplam fiyatın yaklaşık yüzde 25'idir. Navlun binde 3, akaryakıt dağıtım şirketi payı yüzde 4.8, bayi payı da yine yüzde 4.8'dir. Vergilerin payı ise yüzde 65.1'dir. Burada da klasik "Aaa, canbaza bak" oyunu oynayan AKP, artışların asıl nedeni olarak uluslararası piyasaları ve diğer aktörleri (rafineri, dağıtım şirketi, bayi) işaret etmektedir. İşaret parmağı ile yanlış hedefi işaret ederken, geri kalan parmakların çoğunun kendini işaret ettiğini gözden kaçırmaya çalışarak...

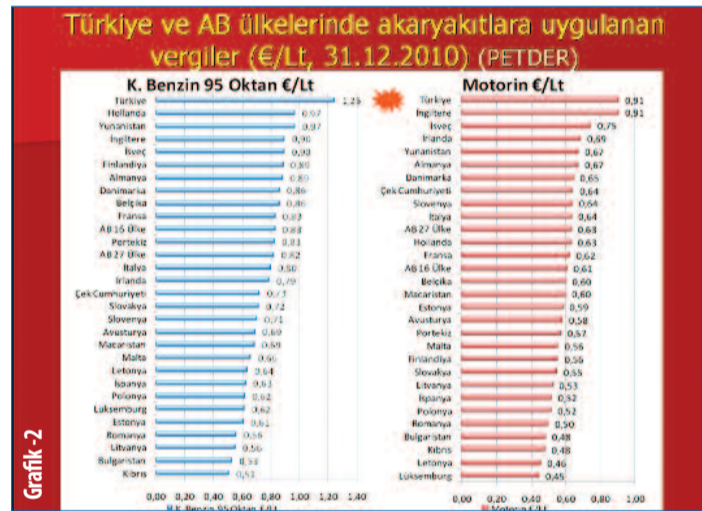
Benzin fiyatı aşırı vergi nedeniyle aşırı artınca, benzin talebi düşüyor. Elde kalan benzin ise dörtte bir fiyatla yurtdışına satılıyor. Burada önemli miktarda kayıp var. Oysa tüketiciye daha ucuz benzin verilse (vergiyi düşürerek) bu kayıp olmayacak. Öte yandan mazottaki yüksek vergi de

benzer olumsuzlukların yanı sıra kaçak üretimi (10 numara yağdan, "merdiven altı" üretimle mazot eldesi) teşvik ediyor. Burada da ayrı bir gelir kaybı söz konusu... Ayrıca bu yasadışı üretimin yarattığı tehlike ve haksız rekabet de cabası...

Oysa benzin ve mazottaki vergileri ciddi oranda düşürüp, otogaz vergisini yukarı çekerek, hem aynı toplam vergi değerine erişmek mümkün, hem de kamunun milyarlarca dolar kaybının önüne geçilebilir. Daha adil ve dengeli bir

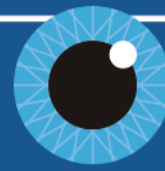

vergi düzeniyle ekonominin daha sağlıklı ve sürdürülebilir gelişimi sağlanabilir. Üretilen benzin yurtdışımıza dört küsur, yurtdışına bir liraya satılmamış olur. Milyarlarca lira kaybımız önlenir. "Yurtdışına değil, yurtdışına çalışan bu çarkı" durdurmak zor değil. Elinizi tutan kim? ■

Grafik-2

Türkiye'de benzinin satış fiyatının yüzde 65.1'i vergi. Pahalılık nedeniyle artan benzin dörtte bir fiyatta dışarıya satılıyor. Vergi dengelemesiyle kayıpları önlemek, "Yurtdışına değil, yurtdışına çalışan bu çarkı" durdurmak zor değil.

TOPLUMSAL BAKIŞ

Kemal ULUSALER
EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi

Aptal cesareti...

Bazı yazılar vardır ki yazılısı değildir... Eller ne kalem tutmak ister ne de tuşa basmak. Japonya'da deprem ve tsunami nedeniyle ölenler, nükleer kaza sonucu radyasyona maruz kalmış olup ne yazık ki artık ölümü bünyelerinde taşıyanlar için duyduğum üzüntüyü belirtmekle başlamak istiyorum. Geride kalanlar için baş sağlığı ve metanet dilemekten başka bir şey gelmiyor elden.

"Ölüm adın kalles olsun!" demiş ozan... Oysa ölüm bir sonuçtur. Bu korkunç sona neden olanların anılan kalleslikteki paylarına ne diyeceğiz peki?

Bu satırların yazıldığı tarihte TAEK'in 7 No'lu duyurusu yapılmakta idi.

"Japonya'daki 11 Mart 2011 Tarihinde Meydana Gelen Deprem ve Sonrasında Oluşan Tsunami Sonrasında Nükleer Güç Santrallerinin Durumu (No:7)

Japon yetkililerin Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na verdiği bilgilere göre, Fukushima nükleer güç santrallerindeki son gelişmeler aşağıda özetlenmiştir:

• 16 Mart saat 05:45'de (yerel saat) Fukushima Dai-ichi nükleer güç santralının 4. ünitesinin reaktör binasında bir yangın gözlemlenmiş ancak 06:15'te yapılan gözlemlerde yangın görülmemiştir. Aynı ünite 15 Mart 2011'de 2 saat kadar süren bir yangın meydana gelmiştir.

• Fukushima Dai-ichi nükleer güç santralının 5. ünitesinin reaktör korunda su seviyesinde azalma olmuştur. Bu üniteye su sağlanması için 6. ünite çalışır durumda bulunan bir dizel jeneratörün kullanılması planlanmaktadır.

• Fukushima Dai-ichi nükleer güç santralının etrafında 20 km çapındaki bölgede tahliye işlemleri başarılı şekilde tamamlanmıştır. 30 km çapındaki alanda yaşayan halka binaların içinde kalmaları önerilmiştir. Tahliye merkezlerine iyod tabletleri dağıtılmış olmakla beraber henüz bunların kullanılmasına yönelik karar verilmemiştir.

• 15 Mart 2011 tarihinde Japon Hükümeti, çevresel izleme ve radyasyonun insan sağlığı üzerindeki etkileri konusunda yerel uzmanlara yardımcı olmak üzere Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'ndan uzmanlar gönderilmesini talep etmiştir. Ajans bu konudaki çalışmalarını sürdürmektedir. Kamuoyuna saygı ile duyurulur."

Ne kadar basit, durağan, insandan uzak ve duygusuz değil mi?

Yapılan bu duyurudan sonra reaktördeki sızıntı nedeniyle soğutma çalışmaları durduruluyor, insanlar geri çekiliyor. Helikopter ile (taşıma su ve değirmen misali) yapılan birkaç girişim sonrası bu da başarısız oluyor ve reaktör kaderine terk ediliyor. Ardından, Japon İmparatoru Akihito yaptığı açıklamada; "ülkesinin karşı karşıya olduğu nükleer krizle ilgili olarak 'derin endişe' duyduğunu ve halkı için dua ettiğini" söylüyor.

Çernobil'i Rusya'nın köhne teknolojisine bağlayıp, deprem ülkesi Japonya'yı referans gösterenlere son sözü İmparator Akihito söylüyor:

"İşimiz Allaha kaldı, dua edelim!"

Ya diğer İmparatorlar...

Sarkozy, Merkel, Putin ve diğerleri...

Onlar tepkileri sönmüldürmek, konuyu ne kadar ciddiye aldıklarını göstermek için geçici kapatmalar, yeniden kontroller, G-20 gözden geçirme toplantısı gibi sözüm ona girişimlerde bulundular. Görünürde bir hayli ciddi idiler. Kapitalist dünyanın bekası için bildiklerini okuyacak oldukları aşkar olmasına rağmen tehlikenin de farkında oldukları görünüyordu. En azından meseleyi "tüp gaz" seviyesine indirmemişlerdi.

Başbakanı, Tathises'in "Delikanlı tarzınızı seviyorum" mesajı bir hayli etkilemiş olmalı ki delikanlılık yapmaktaydı;

"Riskleri göze alır, yapar geçeriz. Biz delikanlıyız, bize bir şey olmaz."

Delikanlının memleketinde, Kuran kursu binalarında ölen çocuklar, Ostim'de Davutpaşa'da, maden ocaklarında, Afşin-Elbistan/Çöllolar'da ölen işçiler hep birer ucuz risk unsurlarıdır. Delikanlıya göre, "Madencinin kaderinde ölüm vardır."

Hastanelerdeki bebeklerin, Kuran kursu binalarında ölen çocukların kaderlerinde de...

Delikanlının memleketinde, eğitim parayladır, sağlık parayla...

Delikanlının memleketinde hava parayladır, su parayla...

Delikanlının memleketinde insan hayatı ucuzdur, neredeyse bedava...

Delikanlı büyük düşünür, ne radyasyondan korkar ne de tüpgazdan.

Delikanlı cesurdur, cesurdur, cesur...